

Ocenjevalna lestvica samozaznave za šolske otroke (LSŠO) in njene tri izvedbe

Dr. ZLATKA CUGMAS, izr. prof.
Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta,
Koroška 160, SI-2000 Maribor

IZVLEČEK

Primerjalno Ocenjevalni lestvici samozaznave za predšolske otroke – LSPO (Cugmas, 2001a) je avtorica oblikovala Ocenjevalno lestvico samozaznave za šolske otroke (LSŠO). V prispevku predstavlja vsebino lestvice, način izvedbe in točkovanja, merske značilnosti in ocene otrokove motiviranosti za reševanje lestvice. Prikazani so rezultati treh študij, v katerih so sodelovali otroci od prvega do petega razreda osemletne osnovne šole. V prvi je avtorica preučila podlestvice LSŠO, njihovo notranjo zanesljivost in veljavnost, v drugi časovno zanesljivost, v tretji pa je preizkusila tri načine izvedbe LSŠO ter preverila veljavnost lestvice, tako da je izračunala korelacije med otrokovimi samoocenami na podlestvicah LSŠO in učiteljičinimi ocenami na podlestvicah Vprašalnika o vedenjskih reakcijah otrok (Horvat, 1986). Avtorica ugotavlja, da so merske značilnosti lestvice zadovoljive, v nekaterih dimenzijah celo boljše od tistih, ki veljajo za LSPO, kar razlaga z razvojnimi značilnostmi samoocenjevanja otrok.

Ključne besede: šolski otroci, samoocene, podlestvice, zanesljivost, veljavnost lestvice

ABSTRACT

THE SCALE OF SELF-PERCEPTION FOR SCHOOL CHILDREN (LSŠO) AND ITS THREE TYPES OF REALISATION

The author developed a Scale of self-perception for school children (LSŠO) comparatively to her Scale of self-perception for pre-school children – LSPO (Cugmas, 2001a). The present contribution introduces the content of the LSŠO, the method of realisation and evaluation, the psychometric properties, and the evaluation of the child's motivation for the solving of the Scale. The results of three studies are presented in which children from the first to fifth class of eight-year elementary school participated. In the first one the author investigates the dimensionality, internal consistency, and validity of the LSŠO. In the second one she discusses test-retest consistency, while in the third she tests three manners of realisation of the LSŠO. She also checks the validity of the Scale by calculating the correlations between the children's self-evaluation on the subscales of the LSŠO and the teacher's estimates on the subscales of the Questionnaire on

behavioural responses of children (Horvat, 1986). The author finds that the psychometric properties of the LSŠO are adequate and in some dimensions even exceed those valid for the LSPO, which she explains by means of the developmental characteristics of the children's self-evaluation.

Key words: school children, self-perception, subscales, internal and test-retest consistency, validity

1. PROBLEMATIKA

Predstavitve Ocenjevalne lestvice samozaznave za predšolske otroke

Oblikovala sem Ocenjevalno lestvico samozaznave za predšolske otroke – LSPO (Cugmas, 2001a, 2001b). Vsebuje 44 postavk, ki obravnavajo otrokovo zaznavo lastne spoznavne, motorične ter estetske umetniške kompetence in interesa za umetniško dejavnost; lastnih čustev in vedenja ter sprejetosti od staršev, vzgojiteljev in vrstnikov. Način reševanja LSPO in vrednotenje odgovorov je enostavno. LSPO izvajamo individualno. Otrok oceni, kako pogosto njegove lastnosti ali vedenje ustrezajo danim trditvam. Obstajajo trije načini izvedbe lestvice, in sicer vprašalnik lahko uporabimo le v besedni obliki, lahko pa ob vprašalniku uporabimo lutki ali risbe. Odgovore vrednotimo na osnovi štiristopenjske lestvice. Za ugotavljanje veljavnosti LSPO sem oblikovala analogni lestvici za starše (LSPO-ST) in vzgojitelje (LSPO-VZ), na osnovi katerih starši in vzgojitelji predvidevajo otrokove samoocene ('povzete ocene').

Podatke LSPO, zbrane na vzorcu 214 otrok, starih 4 in 5 let, sem obdelala s faktorjsko analizo (glej Cugmas, 2001a). Ugotovila sem, da LSPO zajema pet faktorjev (Spoznavna kompetenca, Negativno vedenje in čustva, Agresivnost in sovražnost, Umetniško estetska kompetenca in interes za umetniško dejavnost ter Socialna sprejetost). Njihova notranja zanesljivost je zadovoljiva (rang Cronbachovih koeficientov α je od 0,67 do 0,79, povprečni $\alpha = 0,73$). Časovno zanesljivost sem preverila na osnovi izračuna Pearsonovih koeficientov korelacije med samoocenami otrok na testu in tistimi na retestu (časovni razmik: 4 tedni). Razen za faktor Umetniško estetska kompetenca in interes za umetniško dejavnost so vse korelacije statistično pomembne, njihov rang pa je od $r = 0,46$, $p = 0,016$ do $r = 0,64$, $p = 0,001$. Rang povprečnih samoocen na podlestvicah LSPO je od $M = 1,63$, $SD = 0,61$ (Agresivnost in sovražnost) do $M = 3,35$, $SD = 0,52$ (Umetniško estetska kompetenca in interes za umetniško dejavnost). Veljavnost LSPO sem ugotavljala (Cugmas, 2001b) s povzetimi ocenami mater ($n = 214$) in vzgojiteljic ($n = 43$) ter ugotovila, da obstajajo statistično pomembne korelacije za podlestvice Umetniško estetska kompetenca in interes za umetniško dejavnost, Spoznavna kompetenca in Agresivnost – sovražnost ($r =$ od 0,15 do 0,46).

Potreba po instrumentih za merjenje samozaznave otrok na razredni stopnji šolanja

Obstaja Vprašalnik samopodobe, ki sta ga Igor Krajnc in Sonja Pečjak standardizirala za slovenske osnovno- (od 4. razreda osemletke dalje) in srednješolce (do 3. letnika) na osnovi priredbe izvirnika SPA (glej Musitu, García, Gutiérrez, Krajnc in Pečjak, 1998). Ker ne obstaja vprašalnik otrokove samozaznave za otroke, ki obiskujejo nižje razrede osnovne šole, sem LSPO ustrezno prilagodila in oblikovala Ocenjevalno

lestvico samoznave za otroke na razredni stopnji osnovne šole – LSŠO, ki meri ista področja otrokove samoznave kot LSPO.

Namen prispevka

Namen prispevka je predstaviti merske značilnosti LSŠO (podlestvice, notranjo in časovno zanesljivost, konvergentno veljavnost – ugotovljeno s povzetimi ocenami staršev in učiteljev, zunanjo veljavnost – ugotovljeno s korelacijami med otrokovimi samoocenami in učiteljičinimi ocenami njegovih vedenjskih reakcij), deskriptivne vrednosti samoocen, razlike v samoocenah glede na spol in starost in značilnosti otrokovega reševanja lestvice, kot so čas reševanja lestvice, pripravljenost pred in med izvedbo za reševanje lestvice, nebesedno odgovarjanje, razumevanje postavk, zavajanje lutk oz. risb in podobno. Za te značilnosti v nadaljnjem tekstu uporabljam izraz motiviranost za reševanje lestvice, ugotavljala pa sem jo glede na tri načine izvedbe lestvice (besedno, z lutkama in z risbami). Da bi ugotovila konvergentno veljavnost LSŠO, sem sestavila še analogni lestvici za starše (LSŠO-ST) in učitelje (LSŠO-UČ).

Zunanjo veljavnost LSŠO sem ugotavljala z ocenami vedenjskih reakcij otrok, ki so jih posredovale učiteljice. Pričakujem, da bodo zveze med faktorji, ki izražajo pozitivno samoznavo, in faktorji otrokovih vedenjskih reakcij, ki izražajo dobro prilagojenost otroka (storilnost, socializiranost), pozitivne; prav tako bodo pozitivne zveze med faktorji, ki izražajo negativno samoznavo, in faktorji otrokovih vedenjskih reakcij, ki izražajo slabo prilagojenost (vedenjski problemi, nevrotični simptomi). Tudi drugi avtorji (Phillips, 1984, 1987) ugotavljajo, da je samoznava šolskih otrok pomembno povezana z vztrajnostjo in samoiniciativnostjo pri šolskih aktivnostih, z izbovom različno težkih (lahkih) nalog, s koncentracijo pri učenju, prizadevanostjo, pričakovanji glede šolskih dosežkov, počutjem v šoli, potrnostjo in ranljivostjo ob negativnih povratnih informacijah itd. V raziskavi, v kateri so sodelovali otroci, ki so obiskovali programe priprave za vstop v šolo – malo šolo (Cugmas, 1998), sem odkrila številne pomembne pozitivne zveze med vzgojiteljično zaznavo otrokovega samospoštovanja in njegovo socializiranostjo ter storilnostjo, kakor tudi številne pomembne negativne zveze med otrokovim samospoštovanjem in njegovim izražanjem simptomov anksioznosti in nevrotičnosti ter vedenjskimi težavami.

Zanimala me je vloga treh izvedb LSŠO (besedno, z lutkama, z risbami), in sicer:

- ali obstajajo razlike v stopnji samoocenjevanja otrok glede na različne izvedbe lestvice;

- ali obstajajo razlike v trajanju izvedbe lestvice, številu postavljenih uvodnih vprašanj, otrokovi pripravljenosti za sodelovanje, pogostosti odgovarjanja na nebesedni način, potrebnem spodbujanju otroka, njegovem dolgočasju med izvedbo lestvice, oceni njegovega razumevanja postavk glede na različne izvedbe lestvice.

V zvezi s problemom različnih izvedb lestvice sem oblikovala naslednji hipotezi:

- Stopnja samoocenjevanja otrok je pri besedni izvedbi lestvice višja kot pri izvedbi z lutkama in izvedbi z risbami, ker je pri zadnjih dveh izvedbah bolj očitno, da spraševalec sprejema oba pola odgovorov (pozitivnega in negativnega), kar bi naj vplivalo na zmanjšanje otrokove težnje po dajanju socialno zaželenih odgovorov.

- Besedna izvedba LSŠO je časovno najkrajša in pri njej otroci najmanj odgovarjajo nebesedno. Pri besedni izvedbi kažejo manj pripravljenosti za sodelovanje, več se dolgočasijo, potrebujejo več dodatne spodbude kot pri izvedbi z lutkama in risbami, saj jih lutki in risbe dodatno motivirajo za reševanje lestvice. V primerjavi z izvedbo z risbami je pri besedni izvedbi LSŠO postavljenih več uvodnih vprašanj, razumevanje postavk pa je slabše.

II. METODOLOGIJA

II.1. Udeleženci

V prvi raziskavi, katere osnovni namen je bil ugotoviti podlestvice LSSO, njihovo notranjo zanesljivost in konvergentno veljavnost, je sodelovalo 240 učencev od prvega do četrtega razreda osemletne osnovne šole (48,3% dečkov in 51,7% deklic). Bili so iz treh osnovnih šol, lociranih v treh različno velikih slovenskih krajih (podeželje, majhno in veliko mesto). Vzorec raziskave je sestavljajo 24,6% prvošolcev, 22,5% drugošolcev, 25,8% tretješolcev in 27,1% četrtošolcev. Bili so stari od 7 do 11 let. V vsakem razredu je bilo približno enako število dečkov in deklic. V raziskavi so sodelovali vsi učenci izbranih razredov (katerih starši so se strinjali s sodelovanjem) in njihovi starši (86,9% mater in 13,1% očetov). Izobrazba staršev je bila od nedokončane osnovne šole do visoke šole ali več, največ staršev (38,7%) pa je imelo končano štiriletno srednjo šolo. 91,9% otrok je živelo z obema staršema. V raziskavi je sodelovalo tudi 10 učiteljic razredničark.

V drugi raziskavi, katere namen je bil ugotoviti časovno zanesljivost LSSO, LSSO-ST in LSSO-UČ, je sodelovalo 50 otrok (46% dečkov in 54% deklic) iz prvega (12%) in drugega (6%) razreda osemletne ter drugega (20%), tretjega (10%), četrtega (38%) in petega (14%) razreda devetletne osnovne šole v srednje velikem slovenskem mestu. LSSO-ST so rešile večinoma matere (91,7%) in le 8,3% očetov. LSSO-UČ so rešile učiteljice razredničarke (n = 6).

V tretji raziskavi, katere namen je bil preučiti tri načine izvedbe lestvice in zunanjo veljavnost LSSO, je sodelovalo 80 otrok (42,5% dečkov in 57,5% deklic), ki so obiskovali prvi (51,3%) in drugi razred (48,8%). Bili so iz dveh osnovnih šol v srednje velikem slovenskem mestu. Sodelovale so tudi njihove učiteljice razredničarke (n = 8).

II.2. Pripomočki

Ocenjevalna lestvica samozaznave za šolske otroke (LSSO)

Oblikovala sem 80 postavk. Večina postavk je konkretnih, kar pomeni, da zajemajo povsem konkretna obnašanja (primer: Rad govoriš grde besede?), znanja (primer: Si dober pri pisanju?), čustva (primer: Te je kdaj strah?), interese (primer: Rad plešeš?) in podobno. Obsegajo različna področja otrokovega delovanja in pojavljanja, pomembna za otroka na razredni stopnji šolanja. Izbor teh področij je temeljil na modelu hierarhične strukture samospoštovanja pri osnovnošolcih (Harter, 1982; v Berk, 1996; glej tudi Cugmas, 1999), ki zajema akademsko, socialno in fizično področje samozaznave. V modelu so znotraj akademskega področja opredeljena področja branje, matematika in drugi šolski predmeti, znotraj socialnega področja odnosi z vrstniki in odnosi s starši, znotraj fizičnega področja pa fizične spretnosti in zunanost. Vključila pa sem tudi postavke, ki zajemajo otrokovo čustvovanje in vedenje. Z željo, da bi dosegla celovitejšo mero otrokove samozaznave, sem si pri oblikovanju LSSO prizadevala vključiti več področij, pomembnih za otroka na razredni stopnji šolanja, kot jih vključujejo druge lestvice, npr. slikovna lestvica zaznane kompetence in socialne sprejetosti za mlajše otroke (The Pictorial Scale of Perceived Competence and Social Acceptance for Young Children) avtorjev Harter in Pike (1984) ali lestvica zaznane kompetence za otroke (Perceived Competence Scale for Children) avtorice Harterjeve (1982). Novost v primerjavi z že obstoječimi lestvicami samozaznave predstavlja predvsem vključitev postavk, ki so povezane z otrokovim umetniškim izražanjem (ples, petje, risanje,

oblikovanje in nastopanje), in postavk, ki zajemajo otrokove odnose z učiteljico.

Vrstni red postavk v lestvici je določen po naključju. Način reševanja lestvice od otroka zahteva obvladanje pojmov "vedno", "včasih" in "nikoli". Lestvico lahko izvajamo individualno ali skupinsko. Vsebuje štiri poskusna vprašanja (Imaš rad pico?, Se rad igraš z žogo?, So ti všeč rdeče hlače?, Rad piješ mleko?), na osnovi katerih se otrok seznani z načinom odgovarjanja. Spraševalec uporabi toliko poskusnih vprašanj, kolikor se mu zdi potrebno glede na otrokovo razumevanje navodil. Obstajata dve različici lestvice, in sicer ena za dečke in ena za deklice, ki se razlikujeta le po spolu glagolov v vprašanih (v članku zaradi ekonomičnosti in zato, ker imam v mislih "otroka" – torej dečka ali deklico, uporabljam moški spol glagolov).

Navajam dva primera vprašanj in odgovorov iz LSŠO.

Primer 1:

Spraševalec: "Ali veliko veš in znaš?"

Otrok: "Da."

Spraševalec: "Ali vedno veliko veš in znaš ali samo včasih?"

Otrok: "Vedno."

Primer 2:

Spraševalec: "Si dober pri smučanju?"

Otrok: "Ne."

Spraševalec: "Ali samo včasih nisi dober pri smučanju ali nikoli nisi dober pri smučanju?"

Otrok: "Samo včasih."

Vrednotenje odgovorov pri LSŠO je hitro, natančno in nedvoumno. Odgovor "da, vedno" (glej prvi primer pogovora) se vrednoti s 4 točkami, odgovor "da, včasih" s 3 točkami, odgovor "včasih ne" z 2 točkama (glej drugi primer pogovora) in odgovor "ne, nikoli" z 1 točko.

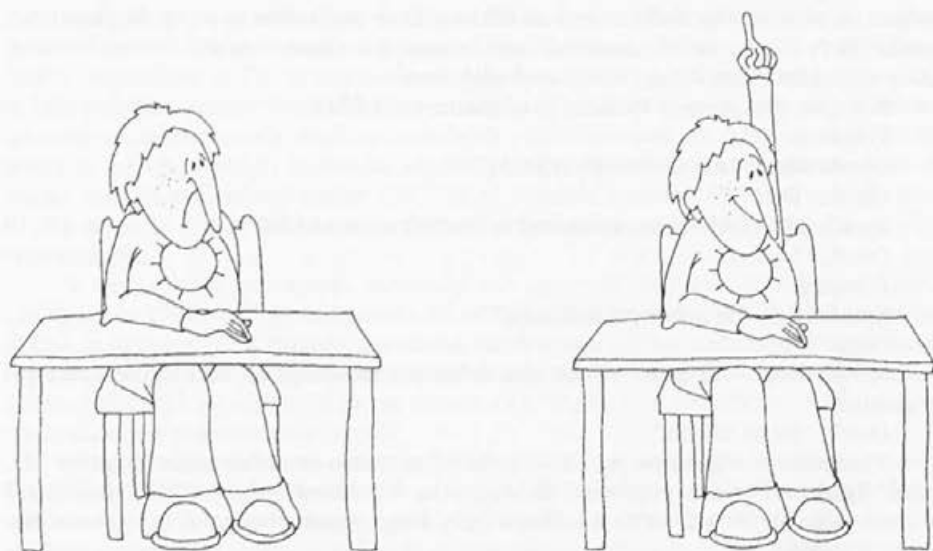
Obstajajo trije načini izvedbe LSPO: vprašalnik lahko uporabimo le v besedni obliki (glej zgornja primera), lahko pa ob vprašalniku uporabimo lutki ali risbe.

Pri izvedbi z lutkama spraševalec v uvodnemu besedilu pove, da se bo pogovarjal tudi z lutkama (ju predstavi), ki bosta prav tako kot otrok "povedali" nekaj o sebi, tako da bosta "odgovarjali" na ista vprašanja kot otrok (spraševalec lutkama "posodi" glas). Spraševalec pojasni, da bosta na vprašanje najprej "odgovorili" lutki, nato pa otrok. Pri izvedbi z risbami pa spraševalec otroku razloži, da so na risbah otroci njegove starosti, ki so različno odgovorili na vprašanja, ki jih bo postavil tudi njemu. Pozorno si mora ogledati vsak par risb, poslušati opisa in šele nato odgovoriti na vprašanje.

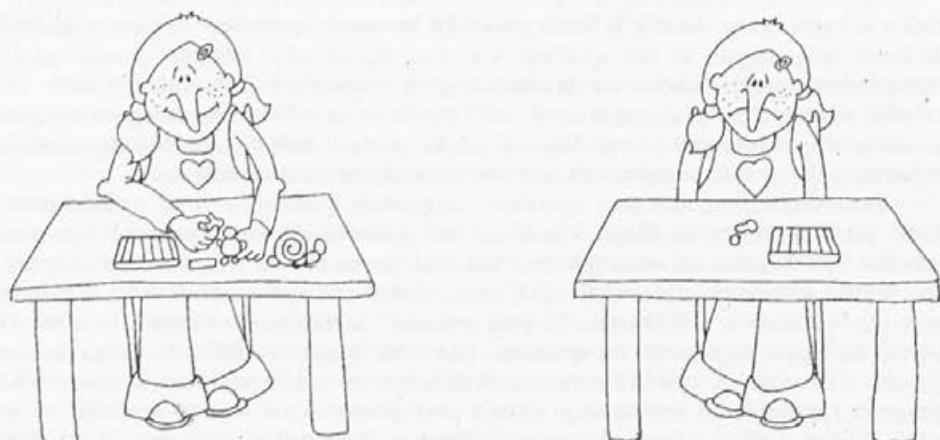
Pri izvedbi z lutkama smo uporabili dve povsem enaki ročni lutki v obliki psov. Lutki sta bili narejeni iz blaga. Visoki sta bili približno 25 cm. Spraševalka je med izvedbo LSŠO držala na vsaki roki eno lutko. Lutkama ni bilo mogoče določiti spola, spraševalka pa je zanju uporabljala spol, enak otrokovemu spolu. Spraševalka je najprej prebrala vprašanje iz LSŠO (npr. "Si kdaj jezen(a)?"), nato se je obrnila k lutkama, ki sta ena za drugo "odgovorili" na vprašanje. Ena lutka "je odgovorila" z da, druga pa z ne (katera lutka odgovori z da in katera z ne, je določeno po naključju). Nato je spraševalka ponovila vprašanje, pri tem pa se je obrnila proti otroku. Vprašanje se je tokrat začelo tako: "Kaj pa ti, ali si ti (npr. kdaj jezen)?" Otrok je odgovoril na vprašanje. Temu pa je sledilo podvprašanje, enako kot pri besedni izvedbi lestvice (na podvprašanja odgovarja samo otrok, ne pa tudi lutki). Ko je otrok odgovoril, je spraševalka odložila lutki (ali ju je prijela samo z eno roko) in obkrožila odgovor na vprašalni poli.

Pri izvedbi z risbami si otrok pri vsaki postavki lestvice ogleda par risb (glej sliki 1 in 2). Spraševalka je položila risbi na mizo pred otroka. Ena prikazuje otroka, ki bi lahko na vprašanje odgovoril z "da", druga pa otroka, ki bi lahko odgovoril z "ne". Npr.,

če gre za postavke iz področij, ki obravnavajo kompetenco, je na eni risbi narisani otrok, ki je uspešen pri dejavnosti, ki jo obravnava postavka, na drugi pa otrok, ki je neuspešen (glej sliko 1). Ali je uspešen otrok narisani na levi ali na desni strani papirja, je določeno po naključju. Spraševalec najprej pojasni risbo, ki leži z otrokovega vidika na levi strani, nato pa še tisto na desni. Risbe prikazujejo otroka istega spola, kot je spol otroka, s katerim izvajamo lestvico.

Slika 1. Risbi kot prilogi k 1. postavki LSŠO (za dečke): "Ali veliko veš in znaš?"

Slika 2. Risbi kot prilogi k 40. postavki LSŠO (za deklice): "Ali si dobra pri oblikovanju stvari iz plastelina?"

Primer izvedbe ene izmed postavk LSŠO z risbama (glej sliko 2):

Spraševalec: "Poglej, na tej risbi je deklica, ki je dobra pri oblikovanju stvari iz

plastelina (spraševalec pokaže ustrezno risbo), na tej risbi (pokaže drugo risbo) pa je deklica, ki ni dobra pri oblikovanju stvari iz plastelina. Kaj pa ti, si ti dobra pri oblikovanju stvari iz plastelina?"

Otrok: "Da."

Spraševalec: "Si vedno dobra pri oblikovanju stvari iz plastelina ali samo včasih?"

Otrok: "Samo včasih."

Pri izvedbi lestvice z lutkama in z risbami je možno tudi nebesedno odgovarjanje. Namesto, da bi otrok odgovoril z "da" ali "ne", pokaže lutko ali risbo otroka, ki je enako odgovoril, kot bi on sam. Tovrstne nebesedne odgovore vrednotimo enako kot besedne, vendar ob nebesednem odgovoru otroka spodbudimo, da poda tudi besedni odgovor.

Vprašalnik opažanj ob LSŠO

Spraševalka je izpolnila vprašalnik o času izvedbe lestvice, številu uvodnih vprašanj, ki jih je postavila, pripravljenosti otroka za sodelovanje pred izvedbo lestvice, ko mu je povedala, kaj bo delal, in med izvedbo lestvice (ocene pripravljenosti so bile naslednje: 1 = velika, 2 = srednja, 3 = nizka pripravljenost; pripravljenost pred izvedbo LSŠO je ocenjevalka ocenila na osnovi tega, koliko je morala otroka spodbujati k temu, da ji je prisluhnil in začel odgovarjati na vprašanja; med izvedbo pa, da je dokončal odgovarjanje in da ni prekinil sodelovanja še pred zaključkom vprašalnika), o pogostosti odgovarjanja na nebesedni način, ko otrok samo prikima, pokaže ali kako drugače nebesedno izrazi svoj odgovor (ocene so bile naslednje: 1 = pogosto, 2 = redko, 3 = nikoli; ocena "pogosto" pomeni, da nebesedni način odgovarjanja pri otroku prevladuje, ocena "redko" pa, da se sicer pojavlja, ampak ne prevladuje), o potrebnem spodbujanju otroka med izvedbo lestvice (ocene so bile naslednje: 1 = nič več, kot je v navodilih, 2 = malo, 3 = veliko; ocenjevalka je dobila navodilo, da med izvajanjem lestvice otroka trikrat spodbudi z besedami "dobro odgovarjaš" ali "na veliko vprašanj si že odgovoril, še nekaj jih je ostalo, le tako naprej" in podobno; obkrožila je oceno 2, če je več kot trikrat uporabila spodbudne besede; če pa jih je morala uporabiti skoraj pri vsakem vprašanju, sicer bi otrok predčasno prekinil odgovarjanje, je obkrožila oceno 3), o tem, ali se je otrok med izvajanjem lestvice dolgočasil (ocene dolgočasje so bile naslednje: 1 = močno, 2 = srednje, 3 = ne; dolgočasje je ocenila na osnovi opazovanja otrokovega obnašanja, mimike obraza in podobno – zehanje, pogledovanje po prostoru, podpiranje glave itd.). Pri izvedbi z lutkama in risbami je spraševalka ob zaključku izvedbe lestvice odgovorila na vprašanja, ali sta lutki oz. so risbe zavajale otrokove odgovore, so bile moteče (odgovori so bili naslednji: 1 = ne, 2 = da, včasih, 3 = da, pogosto; spraševalka je ocenila vpliv lutk na osnovi opazovanja, ali otrok morda ne odgovarja enako kot določena, mogoče njemu bolj simpatična lutka ali lutka na določeni roki spraševalca oz. pri izvedbi z risbami je na osnovi otrokovih spontanih komentarjev k postavkam ocenila, kako pogosto je otrok napačno razumel vprašanja zaradi napačnega razumevanja risb); in ali je otrok razumel vprašanja (odgovori so bili naslednji: 1 = da, 2 = nekaterih ni razumel, 3 = večine ni razumel; gre za subjektivno oceno spraševalke, ali otrok daje vtis, da ve, o čem se pogovarjata; pri čemer se spraševalka lahko opre tudi na otrokove spontane komentarje).

Vprašalnik o otrokovem mnenju o LSŠO

Po zaključku zbiranja samoocen z LSŠO je spraševalka otroku postavila naslednja vprašanja zaprtega tipa (v oklepajih navajam možne odgovore):

1. Ali si rad odgovarjal na vprašanja? (1 – nerad, 2 – še kar rad, 3 – rad, 4 – zelo rad)

2. Koliko vprašanj si razumel? (1 – malo, 2 – veliko, 3 – vse)
3. Ali bi raje odgovarjal brez lutk oz. risb? (1 – ne, 2 – ne vem, 3 – da)
4. Ali si se med odgovarjanjem na vprašanja dolgočasil? (1 – ne, nikakor se nisem dolgočasil, 2 – malo sem se dolgočasil, 3 – zelo sem se dolgočasil).

Spraševalka je pri vsakem vprašanju prebrala možne odgovore, otrok se je odločil za tistega, ki mu najbolj odgovarja, spraševalka pa ga je zapisala na vprašalno polo. V nadaljnjem tekstu navajam izraz 'otrokove ocene motiviranosti' za označevanje odgovorov na zgoraj zapisana vprašanja.

Lestvica samoocenjevanja šolskih otrok za starše in učitelje (LŠŠO- ST, LŠŠO-UČ)

Za ugotavljanje veljavnosti LŠŠO sem sestavila analogni lestvici, s pomočjo katerih so matere in učiteljice ocenile, s katero oceno bi se otrok ocenil. Postavke teh lestvic so bile enake kot postavke LŠŠO, enake so bile tudi ocene postavk (od 1 = ne, nikoli do 4 = da, vedno).

Vprašalnik o vedenjskih reakcijah otrok (Horvat, 1986)

Vprašalnik o vedenjskih reakcijah otrok je primeren za ocenitev vedenjskih reakcij otrok, starih 6 do 8 let. Za predšolske otroke ga izpolnjujejo vzgojiteljice oz. vzgojitelji, za šolske pa učiteljice oz. učitelji (v nadaljnjem tekstu: ocenjevalci). Vsebuje 30 postavk, na osnovi katerih ocenjevalci ocenijo obnašanje otroka v vrtcu oz. šoli s pomočjo tristopenjske ocenjevalne lestvice (ni takšen, deloma je takšen, večinoma je takšen). Meri otrokovo storilnost, simptome nevrotičnosti in aksioznosti, vedenjske težave in socializiranost. Avtor je dokazal te dimenzije vprašalnika z izračunom faktorjske analize, pri kateri je tudi ugotovil, da omenjeni štirje faktorji pojasnijo 55 odstotkov skupne variance. Notranja zanesljivost je 0,72.

Prognostična veljavnost posameznih lestvic na vprašalniku glede na splošni učni uspeh otrok v prvem in drugem razredu osemletke, ocenjen s številčno oceno, se giblje med 0,43 do 0,63. Povezanost med učnim uspehom in Storilnostjo (oz. Intelektualno učinkovitostjo) ter Socializiranostjo so pozitivne, med učnim uspehom in Anksioznostjo ter Vedenjskimi težavami pa negativne (Horvat, 1986; v Zupančič, Gril in Kavčič, 2000). Rezultati na lestvicah Anksioznost in Socializiranost se povezujejo z otrokovo čustveno stabilnostjo, in sicer Anksioznost negativno, Socializiranost pa pozitivno (Gril in Puklek, 1999; v Zupančič in dr., 2000).

II.3. Postopek

V prvi raziskavi so podatke z LŠŠO zbrale tri absolventke, v drugi raziskavi dve absolventki in v tretji raziskavi ena absolventka programa Razredni pouk na Pedagoški fakulteti Maribor (v nadaljnjem tekstu spraševalke). Imele so že nekaj izkušenj z delom z otroki (študijska praksa in nastopi). Udeležile so se 10-urnega treninga (po 45 minut), ki ga je vodila avtorica. Seznanile so se z vsebino lestvice, z navodili za izvedbo lestvice in beleženje odgovorov ter opaznanj. Izvedle so nekaj vadbenih intervjujev, pri čemer jih je korigirala avtorica. V paru so vadile namišljeni dialog med otrokom in spraševalcem.

V prvi raziskavi, v kateri sem ugotavljala podlestvice, notranjo zanesljivost in konvergentno veljavnost LŠŠO, je bil intervju s prvo- in drugošolci izveden individualno, brez prisotnosti drugih oseb, v učilnici, zbornici ali knjižnici, v dopoldanskem času. Spraševalke otrok prej niso poznale, zato so pred izvedbo lestvice z vsakim imele neformalni 5 minutni pogovor. Pri tretje- in četrtošolcih se je lestvica izvajala skupinsko

(vsi sodelujoči učenci enega razreda), toda vodeno. Spraševalka je najprej posredovala navodilo za reševanje vprašalnika, nato je predstavila način reševanja lestvice s pomočjo poskusnih vprašanj, nato je glasno brala postavke, otroci pa so sproti označevali ustrezne odgovore.

V drugi raziskavi, v kateri sem ugotavljala časovno zanesljivost lestvic, je ena študentka zbrala podatke s pomočjo LSPO, druga pa s pomočjo LSŠO-ST in LSŠO-UČ. LSŠO je bila izvedena samo v besedni obliki. Pri učencih do vključno tretjega razreda osemletke je bila izvedba individualna, pri učencih četrtega in petega razreda pa skupinska.

V tretji raziskavi, v kateri sem ugotavljala vlogo treh načinov izvedbe in zunanjo veljavnost lestvice, je spraševalka takoj po izvedbi lestvice odgovorila na Vprašalnik opažanj, nato pa je vodila otroka pri reševanju Vprašalnika o otrokovem mnenju o LSŠO. Izvedba LSŠO je bila individualna. 40 otrok je bilo preizkušenih s pomočjo lutk, 20 z besedno obliko lestvice in 20 s pomočjo risb (tudi časovno v tem vrstnem redu). Otroci so bili razporejeni v te podzorce naključno. HI-kvadrat test je pokazal, da ni pomembne zveze med spolom ter razredom, ki ga otrok obiskuje, in varianto lestvice. V obdobju zbiranja podatkov od otrok, so učiteljice rešile Vprašalnik o vedenjskih reakcijah otrok.

V prvi in drugi raziskavi je v istem časovnem obdobju, kot smo zbirali podatke z vprašalnikom LSŠO od otrok, potekalo tudi zbiranje podatkov od staršev in učiteljic z LSŠO-ST in LSŠO-UČ. Starši so na osnovi istih postavk, kot sestavljajo LSŠO, ocenili, kako bi se po njihovem mnenju ocenil njihov otrok; učiteljice pa so na osnovi istih postavk ocenile, kako bi se po njihovem mnenju ocenjevali otroci v njihovem razredu (za vsakega posebej; oceniti so morale od 4 do največ 15 otrok). Starši in učiteljice so prejeli natančna pisna navodila o izpolnjevanju lestvice. Opozorili smo jih, da svojih ocen ne smejo preverjati z otroki. Kratek opis raziskave, navodila, vprašalnik, ki je zajemal vprašanja o demografskih podatkih, in LSŠO-ST oz. LSŠO-UČ, so starši in učiteljice prejeli v pisemskih ovojnica. V istih ovojnicah (le da zalepljenih) so izpolnjen vprašalnik vrnili v času od 7 do 21 dni. Podatke smo vodili na osnovi šifer, s čimer smo zagotovili anonimnost.

V drugi raziskavi, v kateri sem ugotavljala časovno zanesljivost LSŠO, LSŠO-ST in LSŠO-UČ, sta bila test in retest izvedena v razmiku štirih mesecev.

III. REZULTATI

Prva raziskava: Podlestvice LSŠO in njihove merske značilnosti (notranja zanesljivost, veljavnost, merjena na osnovi povzetih ocen staršev in učiteljic)

Izvedla sem faktorsko analizo samoocen učencev od prvega do četrtega razreda osnovne šole, zbranih z LSŠO (glej Cugmas, 2002). Pokazalo se je, da je osemfaktorska solucija najbolj primerna. Na osnovi vsebinske analize postavk sem jih poimenovala Akademska kompetenca, Umetniško estetska kompetenca in interes za umetniško dejavnost, Anksioznost, Sprejetost od učitelja, Sprejetost od staršev, Negativno obnašanje, Motorična kompetenca in Sprejetost od vrstnikov. Pri faktorski analizi sem izločila iz obdelave 17 postavk (v končni verziji LSŠO jih je tako ostalo 63). Vzrok za izločitev je bila predvsem neustrezna faktorska nasičenost (v Prilogi so zapisane samo tiste postavke, ki sem jih ohranila, in sicer v vrstnem redu, kot so se izvajale).

Notranjo zanesljivost podlestvic LSŠO sem ugotavljala na osnovi izračuna Cronbachovega koeficienta α (glej Cugmas, 2002). Ti koeficienti znašajo od 0,68 (za Sprejetost od staršev) do 0,83 (za Akademska kompetenco), njihova povprečna vrednost je

0,74. Zaključujem, da je notranja zanesljivost podlestvic LSŠO zadovoljiva.

Faktorska analiza je potrdila konstrukcijsko veljavnost lestvice (glej Cugmas, 2002). Veljavnost pa se je ugotavljala tudi z izračunom Pearsonovih koeficientov korelacije med samoocenami in povzetimi ocenami staršev – večinoma mater ($r = 0,21^{***}$ do $0,58^{***}$) in učiteljic ($r = 0,14^*$ do $0,52^{***}$).

Aritmetične sredine samoocen na podlestvicah so bile od 1,81 do 2,61 za podlestvice, ki izražajo negativne lastnosti (Anksioznost, Negativno obnašanje), in od 3,09 do 3,72 za vse ostale podlestvice, torej tiste, ki izražajo pozitivne lastnosti. Za prve je SD od 0,43 do 0,51, za druge pa od 0,25 do 0,57 (glej Cugmas, 2002).

Z izračuni enosmernih analiz variance sem odkrila statistično pomembne razlike med dečki in deklicami v samoocenah akademske kompetence ($F (df = 239) = 6,35, p = 0,012$), in sicer na tem področju se višje ocenjujejo deklice kot dečki, v samoocenah umetniško-estetske kompetence in interesa za umetniško dejavnost ($F (df = 239) = 42,13, p = 0,000$), tudi na tem področju se višje ocenjujejo deklice kot dečki; v samoocenah negativnega obnašanja ($F (df = 239) = 11,91, p = 0,001$), in sicer na tem področju se višje ocenjujejo dečki kot deklice, in v samoocenah gibalne kompetence ($F (df = 239) = 7,80, p = 0,006$), kjer se prav tako višje ocenjujejo dečki kot deklice (glej Cugmas, 2002).

Pri treh faktorjih LSŠO obstajajo tudi pomembne razlike med samoocenami otrok v različnih razredih osemletke (glej Cugmas, 2002), in sicer pri Anksioznosti ($F (df = 239) = 3,07, p = 0,029$), in sicer prvošolci najnižje ocenjujejo svojo anksioznost, Sprejetosti od učiteljice ($F (df = 239) = 4,55, p = 0,004$), kjer samoocene s starostjo otrok naraščajo, in Sprejetosti od staršev ($F (df = 239) = 5,51, p = 0,001$), kjer prav tako samoocene s starostjo otrok naraščajo.

Druge raziskave: Časovna zanesljivost LSŠO, LSŠO-ST in LSŠO-UČ

Ponovno sem preverila notranjo zanesljivost podlestvic LSŠO, LSŠO-ST in LSŠO-UČ (tabela 1), pri čemer sem upoštevala faktorsko razporeditev, ugotovljeno v prvi raziskavi.

Tabela 1. Cronbachovi koeficienti notranje zanesljivosti za podlestvice LSŠO, LSŠO-ST in LSŠO-UČ

Podlestvice	α za LSŠO		α za LSŠO-ST		α za LSŠO-UČ	
	test	retest	test	retest	test	retest
1. Akademska kompetenca	0,81	0,61	0,73	0,76	0,90	0,92
2. Umetniško estetska kompetenca in interes za umetniško dejavnost	0,80	0,73	0,65	0,62	0,88	0,88
3. Anksioznost	0,79	0,64	0,68	0,82	0,65	0,53
4. Sprejetost od učitelja	0,66	0,82	0,80	0,85	0,75	0,78
5. Sprejetost od staršev	0,77	0,71	0,82	0,84	0,87	0,87
6. Negativno obnašanje	0,76	0,72	0,75	0,77	0,84	0,87
7. Motorična kompetenca	0,57	0,71	0,82	0,78	0,84	0,90
8. Sprejetost od vrstnikov	0,62	0,72	0,76	0,71	0,71	0,76

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Kot lahko razberemo iz tabele 1, se je tudi v drugi raziskavi pokazalo, da je notranja zanesljivost podlestvic LŠŠO, LŠŠO-ST in LŠŠO-UČ zadovoljiva. Nizka je le za podlestvici Anksioznost LŠŠO-UČ (retest) in Motorična kompetenca LŠŠO (test).

Tabela 2. Pearsonovi koeficienti korelacije med samoocenami oz. ocenami, zbranimi z LŠŠO-ST in LŠŠO-UČ, na testu in retestu

Podlestvice	r med rezultati testa in retesta		
	LŠŠO	LŠŠO-ST	LŠŠO-UČ
1. Akademsko kompetenca	0,54 ***	0,69 ***	0,85 ***
2. Umetniško estetska kompetenca in interes za umetniško dejavnost	0,78 ***	0,74 ***	0,83 ***
3. Anksioznost	0,68 ***	0,67***	0,46***
4. Sprejetost od učitelja	0,63 ***	0,40**	0,53 ***
5. Sprejetost od staršev	0,71 ***	0,66***	0,78***
6. Negativno obnašanje	0,69 ***	0,75***	0,73***
7. Motorična kompetenca	0,77 ***	0,76***	0,74***
8. Sprejetost od vrstnikov	0,53 ***	0,50***	0,59***

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

Kot kaže tabela 2, za vse podlestvice LŠŠO, LŠŠO-ST in LŠŠO-UČ obstajajo pomembne zveze med rezultati testa in retesta. Ugotovim lahko, da je časovna zanesljivost lestvic zadovoljiva.

Tretja raziskava: Zunanja veljavnost LŠŠO, merjena z Vprašalnikom o vedenjskih reakcijah otrok

Ponovno sem izračunala notranjo zanesljivost podlestvic Vprašalnika o vedenjskih reakcijah otrok in ugotovila naslednje Cronbachove koeficiente: $\alpha = 0,78$ za faktor Storilnost, 0,80 za Nevrotičnost, 0,80 za Vedenjske probleme in 0,81 za Socializiranost. Rezultati so pokazali, da v ocenah podlestvic ne obstajajo pomembne razlike med dečki in deklicami, kakor tudi ne med prvo- in drugošolci.

Izračunala sem Pearsonove koeficiente korelacije med ocenami vedenjskih reakcij otrok in njihovimi samoocenami na podlestvicah LŠŠO. Odkrila sem le tri statistično pomembne zveze, in sicer med samoocenami sprejetosti od staršev in ocenami otrokovih vedenjskih problemov ($r = -0,29$, $p = 0,011$), med samoocenami sprejetosti od vrstnikov in ocenami otrokovih vedenjskih problemov ($r = -0,31$, $p = 0,005$) in med samoocenami sprejetosti od vrstnikov in ocenami otrokove socializiranosti ($r = 0,23$, $p = 0,040$). Otroci, ki se čutijo bolj sprejeti od staršev in vrstnikov, so bolj socializirani in imajo manj vedenjskih problemov, ter obratno.

Tretja raziskava: Kvantitativen opis LŠŠO in njenih treh izvedb

Karakteristike časa izvedbe lestvice ne glede na način izvedbe so naslednje: $M = 19,16$ min, $SD = 3,47$ min, $Mo = 20$ min, $Min = 13$ min, $Max = 28$ min.

Tabela 3: Opažanja spraševalke in otrokove ocene motiviranosti za reševanje LSŠO ne glede na način izvedbe

	N	M	SD	Mo
Pripravljenost za sodelovanje pred izvedbo lestvice.	80	1,08	0,27	1
Pripravljenost za sodelovanje med izvedbo lestvice.	80	1,25	0,49	1
Pogostost nebesednega odgovarjanja.	80	2,29	0,72	3
Potrebno spodbujanje med izvedbo lestvice.	80	1,44	0,59	1
Dolgočasenje med izvedbo lestvice.	80	2,83	0,38	3
Število poskusnih vprašanj.	80	2,05	0,22	2
Otrokovo razumevanje vprašanj.	80	1,18	0,38	1
Lutki/risbe zavajajo otroka.	60	1,18	0,39	1
Otrokove ocene, ali je rad odgovarjal na vprašanja.	80	3,48	0,75	4
Otrokove ocene, ali je razumel vprašanja.	80	2,80	0,49	3
Otrokove ocene, ali bi raje odgovarjal brez risb/lutk.	60	1,55	0,83	1
Otrokove ocene, ali se je dolgočasil.	80	1,21	0,47	1

Iz tabele 3 je razvidno, da večina udeležencev kaže veliko pripravljenost za sodelovanje pred in med izvedbo lestvice. Med izvedbo lestvice kažejo nižjo pripravljenost za sodelovanje kot pred izvedbo lestvice ($t(79) = 3,32, p = 0,001$). Večina jih nikoli ne odgovarja na nebesedni način. Pri izvedbi lestvice so večinoma potrebovali le toliko spodbude, kot jo zahtevajo navodila za izvedbo lestvice. Večina se jih med izvedbo lestvice ni dolgočasila. Večini je spraševalka postavila dve poskusni vprašanji. Po ocenah spraševalke je večina otrok razumela vprašanja in lutki oz. risbe pri večini otrok niso bile moteče oz. niso zavajale. Kot poročajo otroci, jih je večina zelo rada odgovarjala na vprašanja, razumela vsa vprašanja, večina jih je trdila, da so raje odgovarjali s pomočjo lutk oz. risb kot brez njih, in večina se jih med odgovarjanjem na vprašanja ni dolgočasila. Zaključujem, da je motiviranost otrok za reševanje lestvice zadovoljiva, k čemur pozitivno prispeva tudi uporaba lutk in risb.

Tabela 4: Rezultati enosmerne analize variance za ugotavljanje razlik v odgovorih o otrokovi motiviranosti za reševanje LSŠO glede na različne izvedbe (besedno, z lutkama, z risbami)

		Lestvica	N	M	SD
Čas izvedbe lestvice.	F (df = 79) = 11,19, p = 0,000	besedna	20	19.50	4.25
		lutke	40	20.38	2.52
		risbe	20	16.40	2.76
Število uvodnih vprašanj.	F (df = 79) = 7,22, p = 0,001	besedna	20	2.20	0.41
		lutke	40	2.00	0.00
		risbe	20	2.00	0.00
Razumevanje postavk (ocena spraševalke).	F (df = 79) = 8,18, p = 0,001	besedna	20	1.25	0.44
		lutke	40	1.02	0.16
		risbe	20	1.40	0.50
Razumevanje postavk (otrokova ocena).	F (df = 79) = 6,39, p = 0,003	besedna	20	2.55	0.69
		lutke	40	2.98	0.16
		risbe	20	2.70	0.57

Pripomba: V tabeli navajam le rezultate za tiste postavke otrokove motiviranosti za reševanje LSŠO, pri katerih je analiza variance pokazala statistično pomembne razlike.

Najkrajši čas izvedbe LŠŠO je bil pri uporabi risb, sledi besedna izvedba, najdaljši čas pa je bil pri izvedbi z lutkama. Nadaljnje analize so pokazale, da obstaja pomembna razlika v času reševanja lestvice glede na to, ali so bile uporabljene risbe ali lutki ($t(58) = 5.58, p = 0,000$) oz. ali so bile uporabljene risbe ali se je lestvica izvajala le besedno ($t(38) = 2,74, p = 0,009$). Število uvodnih vprašanj je bilo največje pri besedni izvedbi. Razlika med besedno izvedbo in ostalima izvedbama je statistično pomembna ($t(19) = 2,18, p = 0,042$). Po ocenah spraševalke je bilo razumevanje postavk največje pri izvedbi z risbami, nato besedni izvedbi in najmanjše pri izvedbi z lutkami. Obstaja statistično pomembna razlika med izvedbama z lutkama in risbami ($t(21) = 3,26, p = 0,004$) in med besedno izvedbo in izvedbo z lutkama ($t(21) = 2,20, p = 0,039$). Zanimivo, največje razumevanje postavk po oceni otrok je bilo pri izvedbi z lutkama, nato z risbami in najmanjše pri besedni izvedbi. Obstaja statistično pomembna razlika med besedno izvedbo in izvedbo z lutkama ($t(20) = 2,73, p = 0,013$) in med izvedbama z lutkama in risbami ($t(20) = 2,11, p = 0,047$).

Izračuni enosmerne analize variance so pokazali, da obstaja le ena statistično pomembna razlika v stopnji samoocenjevanja na različnih podlestvicah LŠŠO glede na različne izvedbe lestvice, in sicer to velja za podlestvico Sprejetost od učiteljice ($F = 5.00, df = 79, p = .009^{**}$). Najvišje samoocene so pri izvedbi z risbami ($M = 3.80, SD = .25$), nato pri besedni izvedbi ($M = 3.60, SD = .36$), najnižje pa pri izvedbi z lutkami ($M = 3.51, SD = .35$). Obstaja statistično pomembna razlika med besedno izvedbo in izvedbo z risbami ($t(38) = 2,05, p = 0,048$) in med izvedbama z lutkama in z risbami ($t(58) = 3,25, p = 0,002$).

Zaključim lahko, da dobljeni rezultati v večini primerov niso potrdili postavljenih hipotez.

IV. DISKUSIJA

Rezultati raziskave so pokazali, da so merske karakteristike LŠŠO zadovoljive. Pri preučevanju zunanje veljavnosti sem ugotovila, da vse zveze med podlestvicami vedenjskih reakcij in LŠŠO niso pomembne, a smer pomembnih zvez se ujema s pričakovanji. Tudi motiviranost otrok za reševanje lestvice je zadovoljiva.

Rezultati pa niso potrdili hipoteze, da so samoocene otrok najnižje pri besedni izvedbi lestvice, pri kateri je najmanj očitno, da spraševalec pozitivno sprejema oba pola odgovorov. Sklepam, da način izvedbe LŠŠO ne vpliva pomembno na dajanje socialno zaželenih odgovorov.

Rezultati tudi niso potrdili hipotez o motiviranosti otrok za reševanje lestvice glede na različne izvedbe. Opažam, da čas izvedbe lestvice pada skladno z vrstnim redom različnih načinov izvedbe lestvice, in sicer največ časa je trajala izvedba z lutkama, ki je potekala najprej, najmanj časa pa izvedba z risbami, ki je potekala zadnja. Sklepam, da je bil čas izvedbe lestvice odvisen od spraševalkine izurjenosti. Z istim dejavnikom bi lahko pojasnili tudi spraševalkine ocene otrokovega razumevanja postavk. Izurjenost spraševalke pa ni mogla vplivati na ocene razumevanja postavk, ki so jih dali otroci, zato so te ocene drugačne od ocen spraševalke. Zaključim lahko, da ocene razumevanja, ki jih dajejo otroci in spraševalka, ne kažejo, da bi risbe pomembno povečale otrokovo razumevanje postavk. Rezultati tudi niso potrdili predpostavke, da bi otroci pri besedni izvedbi kazali manj pripravljenosti za sodelovanje, da bi se več dolgočasili in potrebovali več spodbude. Zaključim lahko, da pri šolskih otrocih uporaba risb in lutk pri izvedbi LŠŠO ni nujno potrebna.

Primerjava števila faktorjev LSPO in LŠŠO je potrdila ugotovitev drugih avtorjev (Harter in Pike, 1984; Marsh, 1990; v Marsh, Craven in Debus, 1998), da s starostjo

otrok narašča njihova sposobnost diferenciacije različnih področij delovanja in pojavljanja v samoocenjevanju. Še posebno očitna je pri šolskih otrocih diferenciranost samoocen socialne sprejetosti.

V raziskavi s šolskimi otroki sem ugotovila, da so vse korelacije med samoocenami in povzetimi ocenami staršev in učiteljev statistično pomembne, medtem ko so bile v raziskavi s predšolskimi otroki (Cugmas, 2001a) pomembne le za tri faktorje. Pri šolskih otrocih so tovrstne zveze tudi višje kot pri predšolskih otrocih, kar potrjuje ugotovitve, da s starostjo narašča realnost samoocenjevanja (Cugmas, 1989) ali pa se večja usklajenost v kriterih ocenjevanja otrok, staršev in učiteljev.

V. LITERATURA

- Berk, L. (1996). *Infants, children, and adolescents*. Second edition. Boston, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore: Allyn and Bacon.
- Cugmas, Z. (1989). Razlika med otrokovo percepcijo lastne kognitivne kompetence in percepcijo otrokove kognitivne kompetence pomembnih drugih oseb. *Sodobna pedagogika*, 40, 9/10, 420-429.
- Cugmas, Z. (1998). The correlation between children's personal behavioural characteristics and indicators of children's attachment to their mother or father, respectively. *Early Child Development and Care*, 143, 65-78.
- Cugmas, Z. (1999). *Očka, jaz sem najboljši. Razvoj otrokove zaznave lastne šolske uspešnosti*. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
- Cugmas, Z. (2001a). Predstavitev treh načinov izvedbe Lestvice samozaznave za predšolske otroke (LSPO). *Psihološka obzorja*, 10, 4, 23-48.
- Cugmas, Z. (2001b). Preliminary results of the Scale of self-perception for pre-school children (LSPO). *Studia Psychologica*, 43, 3, 225-242.
- Cugmas, Z. (2002). Preliminary results of the Scale of self-perception for school children (SPSC). *Early Child Development and Care*, 172, 1, 35-53.
- Harter, S. (1982). The perceived competence scale for children. *Child Development*, 53, 87-97.
- Harter, S. in Pike, R. (1984). The pictorial scale of perceived competence and social acceptance for young children. *Child Development*, 6, 1969-1982.
- Horvat, L. (1986). *Vprašalnik o vedenjskih reakcijah otrok*. Neobjavljeno delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Marsh, H. W., Craven, R., & Debus, R. (1998). Structure, stability, and development of young children's self-concepts: A multicohort-multioccasion study. *Child Development*, 69, 1030-1053.
- Musitu, G., García, F., Gutiérrez, M., Krajnc, I. in Pečjak, S. (1998). *Vprašalnik samopodobe SPA. Priročnik*. Ljubljana: Produktivnost, d.o.o., Center za psihodiagnostična sredstva.
- Phillips, D. (1984). The illusion of incompetence among academically competent children. *Child Development*, 6, 2000-2016.
- Phillips, D. A. (1987). Socialization of perceived academic competence among highly competent children. *Child Development*, 58, 1308-1320.
- Zupančič, M., Gril, A. in Kavčič, T. (2000). The Slovenian version of the social competence and behavior evaluation scale – preschool edition (OLSP): the second preliminary validation. *Psihološka obzorja*, 9, 4, 7-23.

PRILOGA

POSTAVKE OCENJEVALNE LESTVICE SAMOZAZNAVE ZA ŠOLSKE OTROKE (LSSO)

1. Veliko veš in znaš?
2. Si težko čisto pri miru?
3. Sta tvoja mami in ati srečna, ker te imata?
4. Ti mami in ati pomagata, ko ti je hudo?
5. Si dober pri pisanju?
6. Si dober(a) pri delanju domačih nalog?
7. Te imajo otroci radi?
8. Si dober(a) pri učenju tujih jezikov?
10. Rad(a) govoriš grde besede?
12. Lepo rišeš?
13. So otroci prijazni s tabo?
14. Si dober pri igranju na glasbeni instrument?
15. Si dober(a) pri smučanju?
16. Se učiteljica rada s tabo pogovarja?
17. Ali rad(a) pomagaš sošolcem oz. sošolkam?
19. Ali imaš lepo pisavo, ali lepo pišeš?
20. Je učiteljica prijazna s tabo?
21. Si dober(a) pri čitanju, branju?
22. Narediš kdaj kaj takega, kar ne bi smel(a)?
23. Se drugi otroci radi igrajo s tabo?
24. Si hitro zapomniš nove stvari, imaš dober spomin?
25. Te drugi otroci zmerjajo in ti govorijo grde stvari?
26. Si dober pri delanju prevalov?
27. Te kdaj kaj skrbi?
28. Imaš veliko prijateljev oz. prijateljic?
30. Rad(a) plešeš?
31. Ti mami ali ati kdaj skuhata tisto, kar ti rad(a) ješ?
35. Sta tvoja mami in ati zadovoljna s tvojim šolskim uspehom, s tem, kako dobro se v šoli učiš?
36. Lepo poješ?
38. Ali si pri šolskem delu prepočasen(a)?
39. Si dober(a) pri pripovedovanju?
40. Si dober(a) pri oblikovanju stvari iz plastelina, gline ali kakšne druge mase?
42. Rad(a) nagajaš?
43. Se tvoja mami ali ati rada s tabo družita, sta srečna, ko sta s tabo?
44. Rad(a) rišeš?
45. Ali pri pouku sodeluješ, poslušаш učiteljico?
47. Ali veliko veš o naravi in družbi?
48. Te je kdaj strah?
49. Sta tvoja mami in ati ob tebi, ko si to želiš?
50. Sta tvoja mami in ati prijazna s tabo?
51. Ti učiteljica pomaga, če ti je hudo?
54. Misliš, da si pameten(a)?
56. Ti je všeč, če so drugi otroci kaznovani?
57. Te imata mami in ati rada?

58. Si kdaj jezen(a)?
60. Se tvoja mami in ati rada s tabo pogovarjata?
62. Znaš zapeti veliko pesmic?
63. Se rad(a) prepiraš, kregaš?
64. Te ima učiteljica rada?
65. Si dober pri igri z žogo?
66. Si poreden(na)?
67. Si dober(a) pri računanju?
68. Si dober(a) pri plezanju po vrvi ali lestvi?
69. Rad(a) poješ?
72. Si kdaj žalosten(a)?
73. Hitro tečeš?
74. Se rad(a) pretepaš z otroki?
75. Ti otroci kdaj nagajajo?
76. Lepo mešaš barve pri risanju?
77. Narediš v šoli veliko napak?
78. Ali kdaj jočeš?
79. Rad(a) nastopaš (govoriš, poješ ali plešeš, drugi pa te gledajo)?
80. Imaš rad(a) šport?